

אהרן ראקובר

"ישוע" שר הפנים

ברוב המחזוריים וכן בסדורי-תפלה שונים⁽¹⁾ נדפס בסדר התקיעות לר"ה, לומר אחרי תקיעות תשרית תפלת יה"ר בנוסח כזה:

"יהי רצון מלפניך שתקיעת תשרית שאנחנו חוקעין תהא מרוקמת ביריעה ע"י הממונה (טרטיא"ל) כשם שקבלת ע"י אליהו זכור לטוב (וישוע) שר הפנים ושר (מט"ט) ותמלא עלינו ברחמים. ברוך אתה בעל הרחמים".

והנה הדבר יפלא מה לשמו של "אותו האיש" שזוכר בין מלאכי מעלה?

אמנם נתגלגל לידי "ספר עלבונה של תורה. חובר ע"י שפן הסופר (שמואל שרגא ב"ר שלום ז"ל פייגענזאהן"), (ברלין, תרפ"ט) והוא ספר וכוז עם הנוצרים. ושם בעמ' 43-58 הוא מקדיש פרק מיוחד. בשם "צלמים בהיכל", ל"זיופים בספרותנו הקדושה" ע"י המדפיסים הנוצרים ואנשי המיסיון. ובעמ' 51 סימן מ' הוא כותב כדברים האלה: "זייפו בתפלות שבין התקיעות והכניסו בין המלאכים הממונים על התקיעות את 'ישוע שר הפנים', והוא 'ישוע הנוצרי', מלאך חדש שנתמנה ע"י אוהביו לשר הפנים. כן נדפס בסדורים ומחזוריים כמעט בכל הדפוסים זה מאות בשנים⁽²⁾. ומעשה שהיה שאחד מסוחרים הספרים בתימן קנה מדפוס ראם ספרים רבים ובתוכם גם סדור תפלה אחד לדעת נוסחתנו השונה הרבה מנוסחת התימנים. ויהי כי ראה הרב (חכם) שלהם את שם המלאך הנ"ל וישתומם ויחרד ויצעק: אהה! המדפיסים ראם הציבו צלם בהיכל קדשנו! נבלה נוראה עשו לנו להטעות (1) לבבנו אל אל זר בשעה קדושה רוממה כזו! בשעה שכל לבבנו רוחנו ונשמותינו קדושות מסורות נתונות לה' אלהינו לברו, בשעת התקיעות למלכות ה', והנה בא השטן להפנות לבבנו ודעתנו לאל זר ילוד אשה? - המדפיסים המסיתים האלה אשר הציבו את הצלם בהיכל תפלותינו, הלא מינים הם וספריהם הנם איפוא ספרי מינים, ואסורים לכל ישראל. ויאמר להכריז איסור גמור על כל ספרי דפוסם כדון: 'ספר שכתבו מין ישראל'.

ויהי בשמעי את דבריו החריפים ותאחזני פלצות וחרדה גדולה, כי כל הוני ורכושי תקועים בספרי ראם, ואם יגזור עליהם להחרימם ואצא נקי מכל רכושי ואשאר אביון! והרב הוא גדול מאד ליהודים, גאון בתורה ובקבלה וחסיד מפורסם, וכל היוצא מפיו ישמעו כל היהודים בתימן⁽³⁾. ואהיה בצרה גדולה! ובצרתי לי קראתי לה' ויענני: כי נקרה אלינו פתאום חכם וצדיק אחד מחכמי ירושלים⁽⁴⁾ לימי ראש השנה⁽⁵⁾. וישמע את הדבר הזה ויעל בראשו לימי הזכרון אל הבימה וישבע בשם אלהי ישראל שכבר נדפסה לפניו בדפוס אירופה קודם דפוס ראם הנוסחה הזאת ולא מיחו בהם חכמים, ודפוס ראם נקי. ויבטל הרב את האיסור אשר אסר. מעל ספרי ראם, ואברכה את ה' אשר חלץ נפשי מצרה. אך צוני לשאול להמדפיסים ראם אולי ידעו מתי ואיך יצא הויוף הזה בקרב ישראל אבל לא ידענו להשיב לו. אפס כי למן אז בערנו הצלם מספרינו".

יוצא מדבריו של פיגוזון שהמלים "וישוע שר הפנים" הן הוספת אחד המסיתים, וחובה עלינו למוחקן. וכן עשו באמת כמה מדפיסים ועוד כשבעים שנה לפני שנתפרסמו הדברים הנ"ל כבר השמיטן המדפיס את הסידור "דרך החיים": [ראה הערה 1].

אולם אין זה מסתבר לומר כן, שהנוצרים הוסיפו שלש מלים שלמות בתפלה שנתפשטה בישראל מזה כמה שנים, ולא הרגישו בהן כלל. היתה להם האפשרות להשמיט את הה"א של "צפית לישועה", במסכת שבת לא. א. בסופו, או להוסיף בכמה מקומות אות אחת או שתיים, אך בשום אופן אין להסכים שהצליחו להוסיף שלש מלים בתפלה שנתפשטה בישראל, והמתפללים לא ירגישו בהן. אמנם ראה זה מצאתי בספר "לקוטי צבי" (מהדורת ורשה, עמ' 343) אחרי שהביא תפלה זו (אחרי תקיעות תשרית) ולא העיר כלום. הוא כותב בכוונת התקיעות של תשרית, כדברים האלה: "קרא" בגי' אליהו הנביא זכור לטוב והוא מעלה את הקרא"ק ובגי' ישעיה"ה - כן שמו של שר הפנים מטטטון". וא"כ הדבר ברור שהנוסח הקדמון היה כך: "אליהו הנביא ז"ל וישעיה"ה שר הפנים [שהוא] שר מטטטון". ובאו המסיונרים והדפיסו "וישוע" במקום "וישעיה"ה" גם הוסיפו וא"ו המחלק ל"שר מטטטון", ויצא העגל הזה. ובשינוי קל שכזה באמת לא הרגישו כלל. עד שבה המדקדק הנפלא

ר' יצחק בן אריה יוסף דוב (ד"ר זליגמן בר) והוציא, בשנת תרל"ז ברדלהיים, את ספרו "לקט צבי" [הוא הספר "לקוטי צבי" בעבוד חדש יפה מאד], במהדורה שלישית, ובעמ' 46 שם הוא מחזיר את העטרה ליושנה. (אך שהוא הדפיס את התפלה הנ"ל אחרי תקיעות תשרית וכן בעמ' 42 כשהוא מעתיק את "כוונות השופר", מספר לקו"צ, הוא מנסח: "אשר הוא מעלה סדר תשרית" תחת אשר בלקו"צ כתוב קרא"ק וכן הוא מוכרח שהרי רק השם קרא"ק עולה 400 כמספר "א"ה ז"ל" וכמספר "ישעיה"ה", ואילו קש"ק=תשרית עולה 500 כמנין שר=שרשי"ה שהוא מעלה את התשרית⁽⁶⁾).

הגה"צ הקנאי האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא ממונקטש כותב בנידון זה, בספרו שו"ת "מנחת אלעזר", ח"א (מונקטש תרס"ב) סימן ע"ה 7, אחרי שהוא מברר להלכה שאין באמירת יה"ר בין התקיעות משום הפסק. הוא אומר: "אמנם... נוהג כ"ק אאמור" הגה"צ שליט"א (הוא הרב בעל "דרכי תשובה") למנוע מלאומרם מטעם אחר, כי יש בהם חשש תערובות בכונות השמות (ואינם מהארי ז"ל) והנה יראתי בפצותי פה בענינים כאלו ובפרט שנדפסו ונתפשטו כבר בסידורים ישנים וגם חדשים עכ"ז לעומתו החובה לענ"ד לכאור"א לפרסם ולהודיע הדבר הזה כדי למנוע מלאומרם ומלכוונם מחשש תערובות ר"ל כאשר אכתוב בזה. ומה שלא נתפרסם עד כה ע"י רבותינו ואבותינו הקדושים זצ"ל - הלא בכמוזה ארז"ל (חולין ה' ב, ז, א) בנחש הנחושת (אף שהיה חשש ע"ז ר"ל): אפשר בא אסא ולא ביערם וכו', אלא מקום הניחו לי אבותי להרגדר וכמה ענינים שנתקנו לטובה ואכשיר דרא בתראה (וכן שמענו מכמה צדיקים ז"ל שלא אמרו), ע"כ אודיעך בזה שהנה שמענו אחרי שכתוב שם בהיה"ר אחר תקיעת תשרית, "וישוע שר הפנים ושר מטטט" ובשום מקום לא נמצא שזה שם שר הפנים רק מטטט הוא שר הפנים ששמו כשם רבו אבל לא "ישוע", ובסידורים ישנים. בסידור השל"ה דפוס אמשטרדם, (וכן ראיתי העתק פנקס ישן דור: (2) כת"י על קלף מביה"כ"ג), נמצא "ישעיהו" ביה"ר השני אבל לא "ישוע" שהוא כמו שם שכינו המסיתים להידוע ר"ל ובשגיאה נשתרבת טעות כזה ה' יצילנו (ואולי נכתב פ"א בכונה ממסית א' ר"ל שקראו שר הפנים אצל שר מטטט אשר אחז"ל ששמו כשם רבו וזיופו ניכר מחוכו) וממנו נשתרבת בטעות בשאר הסידורים כאן שאין איש שם על לב בדברים שהן כפשונו של עולם וגם השם "ישעיהו" לא נמצא שנקרא שר הפנים... ולא נזכר שם זה בשום מלאך⁽⁸⁾ וגם לא נמצא בכהאריז"ל אלו השמות שהמה בכלל שזה מעלה התקיעה או אם אלו שייכים לתקיעות כלל ואדרבא האריז"ל כתב בפירוש בשעה"כ ופרע"ח [= בשער הכוונות ופרי עץ חיים] מלאכים אחרים בשמותם הממונים על התקיעה ומעלים אותה כמו שפרטנו ביה"ר לתוקע ססידר האריז"ל בכבודו ובעצמו ונדפס גם בסידורי האריז"ל ומאלו המלאכים שנמצאו ביה"ר האלו לא הזכיר שמך מנהו גם לא מקצת מהם ואיך נעשה ונאמר נגד האריז"ל בדברים שהם בסוד ה' לקצץ בנטיעות ח"ו כיון שהחשש תערובות כנ"ל בפרט בעת תקיעת שופר שצריכין לערבב השטן ע"ז וכיון שעכ"פ הטעות ברור ממה שנשתנה נוסחו והשמות מכפי מה שנמצאו בסי' של"ה מדפוס הישן ששם מקורן כנזכר⁽⁹⁾ ע"כ בודאי שומר נפשו ירחק מהם לגמרי, ויפה עשה הרב התניא ז"ל בסידורו שהשמיטן לגמרי רק הדפיסו שם היה"ר שאחר התקיעות שיעלו אלו המלאכים היוצאים מן השופר וכו', היינו בסתם המלאכים ולא בפרט... וכן אנו נוהגים לומר רק זה האחרון... וכן הקדוש מוהר"ר אשר ז"ל בסידור האריז"ל השמיטן לגמרי וכן בסידור האר"י הישן דפוס זאלקווא לא נמצאו כלל וכהנה שהשמיטון⁽¹⁰⁾, ודי בזה. וה' יצילנו מכל מכשול".

ובקונטרס "שירי מנחה" שהדפיס בסוף ח"ב מספרו הנ"ל (מונקטש תרס"ז) דף ע"ז הוא מוסיף ואומר: "הנה כל הענין לא מלבי כתבתי הדברים רק כאשר הזכירי ששמעתי בשם צדיקים ורב גדול וצדיק זצלה"ה שהראה זה ועורר על ככה. וגם בשורש מוצא הדברים ראיתי במחזור הישן (דפוס ויניציא שנת תע"ב) עם פי' הדרת קודש שמביא אלו היה"ר שבין התקיעות וכו' שם הגי' ישעיהו והכוונה שעולה קרא"ק... וכי... שמואל זה בכת"י ישן וכו' הכונה הזאת בסידור של"ה דפוס אמשטרדם ושם כ' בדיוק "ישעיהו שר הפנים" והוא בדיוק כן דמצאתי עתה בס' החשק ע' שמות מטטט (אות סיד) כתוב: "ישעיה שמו של מטטט שר הפנים". ובאמת מצינו בתיזה"ק דמטטט שר הפנים מוליך

6) אולם מצאתי בסידור השליה, שער השמים, אמיד תע"ו, רפ"ה, א נדפס ג"כ יהיר זה אחרי תקיעות תש"ת והנוסח הוא: יהיר... שתקיעות קריק"ו) שאני חוקע חקא מרוקמת ע"י הממונה על היראה וע"י אליהו הנביא זכור לטובה (i) בגי' קרק וכגי' ישעיהו (ii) שר פנימי (ii) מטטרוני. — [ולבי אומר לי שהפדפיסים הכניסו תפ"ה זו בסידורו של השליה ולא מלכו!] ובסידור, פתחו שערים, פיטרקוב תרס"ט עמ' 338 הדפיסו את היה"ר אחרי תקיעות תשרית (כמו ברוב הסידורים) אולם הוא מנסח: ע"י אליהו ז"ל וישעיה"ה שר הפנים ושר מט"ט. ולא ידענא מאי אירון בה שהרי הסברא נותנת לומר יהיר זה אחרי תקיעות תרית-קריק כמיש למעלה. ואיך נשתרבה לאחר תשרית ותש"ת? בסוף דבר! אין לצאת מידי ערוביאי זו עד שנדבוק את רוב המחזורים והסידורים שנכרזבו ושנדפסו מזמנו של האריזי ואליך. ואז נוכל אולי לברר את הדבר.

7) העיר להם גם ר' ראובן מרגליות, קרית ספר XVII (תש"ז) עמ' 423 ועייש שמוכר עוד כמה זיופים דומים לזה.

8) ראה להלן שמצא אח"כ את השם הזה בס' רחשק.

9) ע"י להלן שאח"כ מצא את מקורו במחזור וויניציא משנת תע"ב.

10) גם בסידור, שערי רחמים (שערי רצון) של ר' חיים כהן תלמי מהרח"ו, שאלוניקו תק"א, נשמטו וכן בסידור, חמדת ישראל של מהרש" ויטאל שהדפיסו הרב ממנוקטש, נשמטו ג"כ היהיר שבין התקיעות.

סמל לנפיק הטוב והכשר ביותר

האן את ירושלמי בע"מ

ביח"ר לנפיק ובשר מעושן

כשר גם למהדרין מן המהדרין

גם תלך

תל-אביב

רחוב השוק 31

טלפון 3242 ת. ד. 2221

מאחלים לכל המכירים ידידים והקונים הנכבדים כתיבה חתימה טובה

קול השופר למעלה ושייך לכאורה בזה בתקיעת שופר. עכ"ז בסידורים שלפנינו שנדפס, ישוע ושר הפנים מט"ט (בוא"ו המחלקת) שחשבונו לשנים וגם שנדפס בטעות, "ישוע" והוא כמכשור ר"ל... וגם במחזור ש"כ בדיק כנו" כתב שמצאו בכת"י ובאמת אין אחנו יודע מבטן מי יצא הנוראות האלו ואם מתאימות ביחד או לכוונת תק"ש לשם ההוא דייקא מתוך הע' שמות שנקרא מט"ט, וכיון שהאריז"ל לא קיימו ולא הזכירו אדרבא נראה להיפך... ע"כ בודאי שבואל תעשה עדיף ויש למנוע מלאומרם ומלכוונם. וכן הועד לפני ממגידי אמת ת"ח. בשם הרה"ג מ' נטע וואלף ז"ל רבדק"ק פ"ב שהגיד בשם הגאון האמיתי בעל הת"ס זצ"ל שיש למנוע מלומר היהיר שבין התקיעות הנז' מפני שיש בהן תערובות שמות שהכניסו בהם שלא כהוגן. עכ"ד הת"ס זצ"ל. עכ"ל.

דברי הרב ממונקטש מובאים גם בספר "קצה המטה" לר' חיים צבי ערנרייך (על ספר מטה אפרים לראז"מ). קליינוורדיין תרפ"ג. סא, ב — והוא מעיר עליהם בזה"ל: "הביא שהועד לפניו... בשם... בעל הת"ס זצ"ל שיש למנוע מלאומרם... והנה בודאי עדותו נאמנה וכאשר בס' שו"ת, משיב דברים" ח"א סימן קכ"ח מביא ג"כ מה שנאמר לו שהגאון בעל מהר"ם ז"ל לא היה אומר היהיר הנזכר וכ"כ בס' זכרון יהודה מדרגה"ק בעל אמרי אש זצ"ל שמנע מלאמר ובודאי ג"כ מה"ט (ולא כמו שהבינו דטעמא משום הפסק) ומבאר אחת שאבו שלשה רועים האלה. ובאמת גם במשנת חסידים מס' יום ר"ה פ"ג הזכיר רק יהיר [של] האריז"ל שלפני התקיעות ולא הביא דבר שיאמר בין התקיעות, והוא היה נאמן בכל בית כחבי האריז"ל כנודע, לכן בודאי שוא"ת עדיף. עכ"ל.

1) אציין רק זאת המפורסמים שבהם: א) סידורו של ר' שבתי רשקובר, קארעץ תקנ"ח, כוונת השופר, לז, א. ב) סידורו של ר' קאפיל, סלויטא תקס"ד, קמ"ה, ב. ג) סידורו של ר' יעקב מליטא הנקרא, דרך החיים, לבוב תרי"ז; ג) שם תרי"ט (אולם בסידור דרך החיים עם תקוני שבת' שנדפס בשנת תרכ"א בקניגסברג, רמז, ג' נשמטו המלים, וישוע שר הפנים). ד) סידורו של הרמ"ק הנקרא, תפלה למשה, פרמישלא תרנ"ב. ה) סידורו של הגה"ק רא"ד מביטשאטש הנקרא, דעת קדושים, פרמישלא תרנ"ב. — וראיתי במחזור כמנהג אשכנזים שבכל גלילות איטליא שנדפס בשנת 1823 בוינה (עפ"י מחזור ויניציא תקט"ז) בדף קכ"א, הדפיסו את היהיר הנ"ל אחרי תקיעות תש"ת ונאמר שם: שתקיעת קשיק, וישוע שר הפנים ושר מטטרוני.

2) גומא קתני!

3) סתם ולא פירש את שמו של אותו רב גאון וחסיד.

4) גם את שמו של אותו חכם וצדיק העלים ממנו.

5) איזו שנה?

בית מראוע ציון

בית הכרם ירושלים
הפנסיון שהשבת נשמרת בו כהלכתה
מקום אידיאלי למנוחה ולהחלמה
י. ש. אוירבאך
בעל מלון ציון טבריה

המומחה הידוע לחולי שבר

מכניס השבר בפנים ומתאים חגורה
לפי המדה
ש. פרידה
תל-אביב, רח' רמב"ם 14

כתיבה וחתימה טובה

לשנת ישועה וגאולה קרובה
לכל קרובינו וידידנו ולכללי ישראל
כעתירת
אהרן ברזילי — חיפה
יוסף חיים קליגר
אברהם אנגל
משה וילנר

"המדריך"

בהנהלת יהודה דויטש
הנהלת חשבונות ובקרת מוסמכת
עריכת מאזנים ודו"ח
ענייני מס הכנסה
תל-אביב, רח' יהודה הלוי 83

